

4. Захарова Т.В. Формирование выразительных средств речи у детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Захарова Татьяна Васильевна. – М., 2002. – 171 с.
5. Кольцова М.М. Развитие сигнальных систем действительности у детей. – Л.: Наука, 1980. – 164с.
6. Туманова Т.В. Особенности формирования словообразовательной компетенции детей с общим недоразвитием речи //Логопедия XXI века: Материалы симпозиума с международным участием (20-21 апреля 2006 г.). – СПб.: НОУ “СОЮЗ”, 2006. –С. 144-145.

Ильина Н.В.

**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗНОЙ РЕЧИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА
В НОРМАЛЬНОМ И ПАТОЛОГИЧЕСКОМ ОНТОГЕНЕЗЕ**

В статье рассматриваются особенности формирования образной речи у детей дошкольного возраста в условиях нормального и патологического онтогенеза. Раскрыт механизм развития лексических значений слова.

Ключевые слова: образная речь, лексическое значение слова, общее недоразвитие речи, дети дошкольного возраста.

Iliina N.V.

**THE PROBLEMS OF FORMING OF FIGURATIVE SPEECH AMONG PRE-SCHOOL AGE
CHILDREN IN NORMAL AND PATHOLOGICAL ONTOGENESIS**

In the article the features of forming of creative speech are examined for the children of preschool age in the conditions of normal and pathological ontogenesis. The mechanism of development of lexical meaning of word is exposed.

Key words: creative speech, lexical meaning of word, general underdevelopment of speech, preschool age children.

УДК 374:613.96

Кабацька О.В.

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я
СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ**

У статті проаналізовані наукові джерела з питань позакласної роботи, формування культури здоров'я, надана модель, на основі якої було впроваджено методика формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі. Надані матеріали пілотного дослідження з напрямку формування культури здоров'я старшокласників.

Ключові слова: методика, формування, культура здоров'я, старшокласники, позакласна робота, дослідження, актуальність, модель.

Україні необхідне покоління з високим рівнем освіченості, культури й здоров'я, здатне сприймати загальнолюдські цінності, творчо, продуктивно та довго діяти в будь-якій галузі соціальної практики. Національна доктрина розвитку освіти України, затверджена Указом Президента, серед пріоритетів державної політики виділяє пропаганду через освіту здорового способу життя, медико-санітарного просвітництва, активних форм та методів збереження, зміцнення фізичного розвитку, розвитку та відтворення індивідуального здоров'я, стимулювання у молодого покоління прагнення до нього.

На сьогодні проблема формування культури здоров'я молодого покоління є актуальною в умовах сучасності. Погіршення рівня здоров'я школярів протягом навчання у середньої школі викликає занепокоєння. Питання формування культури здоров'я у школі розглядалися вченими с різних боків. Однак аспекти процесу формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі розкриті незначною мірою.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні методики, що сприяє ефективному формуванню культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі для підвищення якості їхнього життя.

Важливість процесу формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі зумовлена низкою чинників.

По-перше, її наявність передбачає гармонійне спілкування з природою й оточуючими людьми, знанням резервних можливостей організму і вмінням правильно використовувати їх, відображає рівень розвитку людини, який відбивається у світогляді, системі цінностей, характері діяльності, поведінці, способі життя, багатстві здібностей і творчих сил.

По-друге, використання навичок культури здоров'я є уважне і правильне ставлення людини до самої себе, прагнення до самопізнання, формування, розвитку і самовдосконалення своєї особистості.

По-третє, розроблення зазначеною проблеми певним чином заповнює дидактико-методичні недоробки у педагогіці щодо сформованості культури.

Нами досліджені такі аспекти з питань формування культури здоров'я: філософські положення про культуру, взаємозв'язок і взаємообумовленість загальної культури та культури здоров'я, педагогічні та психологічні аспекти впровадження у процес навчання цих понять; загальнотеоретичні проблеми навчання та виховання (Б. Ананьєв, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лозова, І. Прокопенко, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, А. Троцько та інші); завдання освіти з питань формування культури здоров'я (Г. Апанасенко, О. Береза, В. Бобрицька, Ю. Бойчук, Е. Булич, І. Брехман, М. Гончаренко, В. Горашук, С. Горбунова, В. Гриньова, О. Дубогай, С. Єрмаков, І. Жаліло, О. Іонова, С. Кириленко, І. Ковальова, Л. Кулініченко, І. Мурахов, С. Омельченко, В. Оржеховська, В. Пасинок, Л. Попова, А. Ровний, С. Страшко, Л. Сущенко, Н. Ткачова, В. Шахненко, С. Шмалей та інші), використання сучасних педагогічних технологій (В. Євдокімов, М. Кларін, О. Пехота, Г. Селевко та інші); позашкільна та позакласна робота (В. Вербицький, А. Захлебний, Л. Ковбасенко, В. Панок, Г. Ковганич, Г. Пустовіт, І. Суравегіна, Т. Сущенко та інші).

Проведене пілотне дослідження з питань формування культури здоров'я 321 старшокласника Харківського ліцею будівництва та архітектури, Харківського професійного ліцею залізничного транспорту, Циркунівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Харківського району Харківської області показали такі результати. Більшість респондентів (58,4 %) не усвідомлюють значущості культури здоров'я як чинника цілісного впливу на становлення й розвиток, недостатню сформованість знань про культури здоров'я, показники, форми й методи її застосування у житті. Лише у третини опитаних були певні уявлення про сутність поняття "культура" і можливості проектування змісту навчання шляхом застосування знань, вмінь та навичок культури здоров'я особистості.

Одержані дані підтверджують практичну значущість формування культури здоров'я старшокласників.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє визначити, що основними джерелами осмислення означеної проблеми є:

- обґрунтування теоретичних засад позакласної роботи (В. Вербицький, І. Суравегіна та інші);
- висвітлення основ культури здоров'я (О. Береза, І. Жаліло, С. Омельченко, В. Шахненко та інші);
- розроблення культурологічного змісту навчання та виховання особистості (Е. Баллер, С. Газман, О. Гармаш, Е. Маркарян, А. Мудрик, О. Смирнова та інші).

Проблеми формування культури здоров'я, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя є одними із найважливіших у психології, соціології, педагогіці. Сьогодні немає жодної скільки-небудь важливої виховної проблеми, яка б не була пов'язана зі здоров'ям. Це об'єктивно спричинило виникнення в освітньому просторі України соціального замовлення загальноосвітнім навчальним закладам – сформуванню свідомого громадянина, особистість з

притаманними їй якостями і рисами, спрямованими на саморозвиток, самовдосконалення; виховати молоду людину в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності.

Оскільки процес формування культури здоров'я передбачає, по-перше, виховання соціально ціннісних мотивів будь-якої діяльності (навчальної, ігрової, суспільно корисної тощо), спрямованої на зміцнення і збереження здоров'я; по-друге, розвиток організаторських навичок (організованості, відповідальності, взаємодопомоги тощо); по-третє, формування і розвиток навичок самовиховання (самоорганізації, самореалізації, корекції вчинків, визначення своєї позиції в житті); по-четверте, формування позитивних моральних якостей як громадянина, працівника, сім'янина (прагнення до фізичного, духовного вдосконалення, здорового способу життя, подолання шкідливих звичок).

Оскільки під сформованістю культури здоров'я особистості розуміється ступінь усвідомлення основ здорового способу життя, втілення його в різних оцінювально-поведінкових актах, тоді під критеріями сформованості культури здоров'я розуміються ознаки свідомої поведінки, які формуються у процесі засвоєння знань про здоровий спосіб життя і знаходять своє відображення у смисловій характеристиці особистості, у взаємозв'язку із сферою діяльності.

При визначенні критеріїв і показників культури здоров'я важливо керуватися вимогами часу, які є першочерговими для сучасних старшокласників. Визначено такі критерії культури здоров'я: фізичне здоров'я, психічне здоров'я (психологічний комфорт), духовне здоров'я, соціальне здоров'я (соціальне благополуччя) [5].

Життєво важливі знання з культури здоров'я старшокласники зможуть поглибити у позакласний час, тому що неможливо донести ці знання протягом насичених предметним навчанням уроках.

У житті школярів позакласний час має дуже важливе значення. Після уроків учню доводиться самостійно вирішувати завдання різноманітної важкості: готувати домашні завдання, поглиблено займатися тим, що йому цікаво, виконувати соціальні доручення, допомагати батькам у домашніх справах тощо. Це все потребує від нього відповідальності, сили волі, напруженої праці, вмінь та навичок. Школа повинна допомогти йому у цьому. Тому необхідна чітка система організації діяльності учнів у позакласний час.

Організацію позакласного часу учнів не можна будувати за принципом – аби чимось зайняти дитину. Не потрібно стихійності, самопливу, формалізм. Основними вимогами до організації позакласної роботи з учнями у позакласний час є: органічне єднання навчальної і поза навчальної роботи; кожному учню в вільний від навчання час корисна справа з урахуванням його інтересів, нахилів та здібностей; цілеспрямованість; суспільно-корисна спрямування, різноманітність, захопленість, романтика позакласних та позашкільних занять; підвищення ролі органів шкільного самоврядування; взаємодія школи, позашкільних закладів та організацій; участь громадськості, батьків у організації позакласного часу школярів.

Розглянемо деякі вимоги детальніше:

- органічне єднання початкової і позакласної роботи з учнями;
- кожному учню у вільний від навчання час – корисна справа;
- суспільно-корисна спрямованість позакласних та позашкільних занять;
- різноманітність та захопленість позакласних та позашкільних занять;
- взаємодія у роботі школи та позашкільних закладів;
- участь громадськості в організації позакласного часу школярів.

У школі головна діяльність – навчання. Під час позакласної навчальної діяльності учні підвищують та розширюють знання, отримані на уроках. Позакласна навчальна діяльність підвищує рівень загального розвитку учнів.

За характером і змістом навчальна позакласна діяльність поділяється на програмну (екскурсії, факультативні курси) та позапрограмну (вивчення розділів, які не входять до

навчальної програми). Форми такої діяльності різні: гуртки, екскурсії, олімпіади, наукові товариства, вечори, конференції, диспути тощо.

Застосування різних форм позакласної діяльності разом з навчальним процесом дає вчителю змогу цікавіше викладати та вводити учнів у послідовно складніший процес пізнання.

Цілеспрямована, систематична позакласна навчальна діяльність приводить до самостійного творчого мислення, до осмисленого засвоєння знань. Важливо організувати діяльність так, щоб учень із перших кроків мав певні успіхи і пережив радість досягнутого. Позакласна робота неможлива без позитивних емоцій і радісних хвилювань. Завдання педагогічного колективу – охопити всіх учнів позакласною навчальною діяльністю, у кожного повинен бути улюблений навчальний предмет.

На долю молодого покоління випадає місія творити майбутнє, тому особливо важлива рол належить перспективі організації профорієнтаційної роботи. Мета отримання подальшої освіти стає стимулом для занять старшокласників у різних предметних гуртках, товариствах, факультативах. Тому виникає особливий зв'язок між пізнавальними та професійними інтересами: для старшокласників цікавий той предмет, який необхідний для їхнього майбутнього вибору. Тоді й особиста мета – отримання професії [3].

У педагогічному процесі формування культури здоров'я учнів йде через педагогічний колектив та вчителя. Далі розглянемо деякі моделі формування культури здоров'я. Вченими Видюк А.П., Дем'яненко Є.А., Жовніренко Л.П. збудована модель формування культури здоров'я [1], представлена на рис. 1.

Рис. 1. Модель формування культури здоров'я.

Також представлена більш розширена модель формування культури здоров'я вченими: Конельська І.М., Тимофієва Л.Є., Волченко С.М., Сидоренко Н.Б., Готман Н. Д., Кузнецова О.Ю.

На основі аналізу наукових даних нами побудована модель, за допомогою якої було впроваджено методіку формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі.

Рис. 2. Модель формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі.

У моделі представлено компоненти, етапи, засоби, критерії та рівні формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі.

Висновки. Позакласна робота у загальноосвітніх закладах, заняття у гуртках палаців і центрів дитячої та юнацької творчості є ідеальним середовищем для впровадження профілактичних оздоровчих програм для старшокласників. Тут існують найкращі можливості для здійснення масового, ефективного і превентивного впливу на старших школярів. Молоде покоління потребує інформації і можливостей для формування культури здоров'я, набуття необхідних життєвих навичок, а також доступу до послуг і консультацій з питань збереження та зміцнення здоров'я. У навчальних закладах слід впроваджувати тільки високоякісні профілактичні програми, які довели свою ефективність та надавати роботу за даними програмами підготовленим педагогам та психологам. Профілактичну роботу серед учнівської молоді слід проводити у тісній співпраці з батьками. Дуже важливо залучати молодих людей до планування дій і активної участі у профілактичній роботі. Отже, проблема формування культури здоров'я старшокласників у позакласній роботі є недостатньо розкритою. Необхідно розробляти та впроваджувати методики, спрямовані на подолання низького рівня культури здоров'я молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Видюк А.П. Проблемы педагогического направления формирования модели культуры здоровья // Валеология: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку / Дем'яненко Е.А., Жовниренко Л.П.: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, квітень 2003 р.: у 3-х т. / За ред. проф. М.С. Гончаренко. – Х., 2003. – Т. I. – С. 91-96.
2. Гончаренко М. С. Валеопедагогічні аспекти духовності: монографія. – Харків, 2007. – 400 с.
3. Даневич С. Система позакласної навчальної діяльності учнів як фактор розвитку їхніх інтересів // Рідна школа. – 2009. – № 7 (955). – С. 66.
4. Кабацька О.В. Валеологічна просвіта через програму психологічних тренінгів: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції “Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку”. – Т. I. – Х., 2003. – С. 149-155.
5. Кириленко С.В. Громадська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, квітень 2006 р.: у 2-х т. / За ред. проф. М.С. Гончаренко. – Х., 2006. – Т. II. – С. 70-75.
6. Кириленко С. В. Розвиток педагогічних технологій формування культури здоров'я старшокласників // Рідна школа. – 2003. – № 11 (886). – С. 50-55.
7. Кириленко С. В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки та в сучасній практиці // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1 (42). – С. 48-56.
8. Кириленко С. В. Сучасний стан культури здоров'я старшокласників у педагогічній практиці загальноосвітніх навчальних закладів України // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку / Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, квітень 2004 р.: у 3-х т. / За ред. проф. М.С. Гончаренко. – Х., 2004. – Т. III. – С. 76-83.
9. Конельська І.М., Тимофієва Л.Є., Волченко С.М., Сидоренко Н.Б., Вплив валеологічної компетентності вчителя на стан здоров'я та рівень вихованості учнів / Дем'яненко Е.А., Жовниренко Л.П. // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку / Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, квітень 2008 р.: у 3-х т. / За ред. проф. М.С. Гончаренко. – Х., 2004. – Т. II. – С. 92-101.
10. Кыркалов В.П. Воспитание школьников во внеучебное время / Шпитальник П.Э. // Сборник метод. материалов Министерства просвещения РСФСР в помощь организатору внеклассной и внешкольной воспитательной работы / Под ред. Л.К. Балясной. М.: Просвещение, 1971. – 208 с.
11. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій і інновацій. – (Серія “Золота педагогічна скарбниця”). – Х.: Основа, 2009. – 176 с.

Кабатская Е.В.

**МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ СТАРШЕКЛАСНИКОВ
ВО ВНЕКЛАСНОЙ РАБОТЕ**

В статье проанализированы научные источники по вопросам внеклассной работы, формирования культуры здоровья, дана модель, на основе которой была внедрена методика культуры здоровья старшеклассников во внеклассной работе. Представлены материалы пилотного исследования в направлении формирования культуры здоровья старшеклассников.

Ключевые слова: методика, формирование, культура здоровья, старшеклассники, внеклассная работа, исследование, актуальность, модель.

Kabatskaya E.V.

**TECHNIQUE OF FORMATION OF CULTURE OF HEALTH OF SENIOR
PUPILS IN OUT-OF-CLASS WORK**

In article analysis questions sources concerning out-of-class work, culture formation of health are considered, the model on which bases has been given the culture technique of health senior pupils to work is introduced. Materials of pilot research in a direction of formation of culture of health senior pupils are presented.

Key words: technique, formation, culture of health, senior pupils, work, research, an urgency, model.

УДК 37.03

Конькина С.В.

**ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ
ПОДРОСТКА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ
НА ТРАДИЦИЯХ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ**

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования традиций народной педагогики в формировании мотивации культуры здоровья подростков в учебном процессе.

Ключевые слова: мотивация, традиция, этническая среда, ценности, подросток, здоровья.

В современных условиях перед педагогическим сообществом стоит глобальная цель – определить, исходя из общечеловеческих ценностей, иерархию проблем и приоритетов образования. В число таких приоритетов входит формирование мотивации культуры здоровья у подрастающего поколения. Это является частью государственной политики России, направленной на повышение духовно-нравственных, физических, психических и репродуктивных возможностей человека.

Важнейшими условиями воспитания культуры здоровья подростка в образовательном процессе нами выделены, прежде всего, те, которые обеспечивают заинтересованность школьника в самостоятельном выборе целенаправленной деятельности, способствующей сохранению своего психического, физического и интеллектуального здоровья. Примером образовательного пространства с ориентацией на традиции народной педагогики можно считать школу В.А. Сухомлинского [2].

В условиях Поволжского многонационального региона, в частности Оренбургской области, при организации образовательного процесса особенно необходимо учитывать следующие факторы: этнические, демографические и природные особенности. Подрастающее поколение людей в любом обществе воспитывается не только в известных социальных условиях, но и в определенной национальной среде, которая включает формы культуры и быта, специфический образ жизни, народные обычаи и традиции. Каждый народ